

BELGELERLE KONYA HÜKÜMET KONAĞI'NIN İNŞASI-1

Giriş

Türkler tarafından Konya'nın fethi, 1071 Malazgirt Zaferi sonrasında, muhtemelen 1073 yılında gerçekleşmiş, 1097 sonrasında, İznik'in elden çıkması üzerine de Selçuklu ailesi tarafından, iç yayladaki en uygun yerleşme olduğundan "Darülmülk" unvanıyla payitaht olarak seçilmiştir (Baykara 2013: 243). XIV. Asrın hemen başlarında Türkiye Selçuklularının hâkimiyetlerini yitirmeleri sonucu Karamanoğullarının hâkim olduğu Konya, payitaht olma özelliğini bu dönemde de korumuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra Karamanoğulları ile Osmanlılar arasındaki mücadeleler sırasında birçok kez el değiştiren Konya, nihayet Fatih Sultan Mehmet devrinde, 1468 yılında, kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Selçuklu ve Karamanoğulları döneminde devletin evi olan sa-

ray, Alâeddin Tepesi'nin kuzey eteklerinde, 1173 yılında II. İzzeddin Kılıçarslan (1155-1192) tarafından iç kale surları ile Alâeddin Camii arasında inşa ettirilmiştir (Atçeken 2009: 163). Alâeddin Keykubat tarafından oldukça iyi bir biçimde onartıldı-

Ali İŞİK

ğı için bu sultanın adım taşıyan köşk, çevresinde balkonlar olan ve dışarı taşkın büyük tuğla konsollar üzerine oturan kare planlı bir mekândan oluşuyordu. Kesme taş malzemeyle kaplanmış olan kulenin altın da bulunan iki nişe ise, oturur durumda iki aslan figürü yerleştirilmişti. Yapı, içerde ve dış arda son derece zengin çini ve alçı bezemelere sahipti (Sözen 1990: 22).

Türkiye Selçuklu Devleti'nden kalan bu saray kalıntısı günümüze kadar ulaşmıştır. "Sultan Alâeddin Sarayı" veya "Konya Köşkü" adı verilen bu saray, Beylikler Döneminde Karamanoğul-

Alâeddin Köşkü kalıntısı (Garabed Solakian-1890'lar)

larına, Konya'nın Osmanlı eline geçmesiyle de ilk Osmanlı valilerine hizmet etmiştir.

XVII. yüzyıla kadar Konya valilerinin kaldığı başka bir saraydan bahsedilmemesi Alâeddin Sarayı'nın bu işlevi gördüğünü fakat bu yüzyılda Alâeddin Sarayı'nın yıkılmaya terk edilmiş olması ise valinin yeni bir sarayda oturduğunu ortaya koymaktadır ki bu da "Bedelci Mehmet Ağa Sarayı" diye bilinen binadır (Ürekli 2011a: 64).

Osmanlı Döneminde valilerin eyalet merkezlerinde hükümet işlerini gördükleri kapı halkının bir kısmını barındırdıkları muhteşem konakları vardı. Konakların bir kısmı valiler için kiralanmakta, bir kısmı ise doğrudan doğruya hükümet konağı olarak eyalet halkı tarafından satın alınmakta veya yaptırılmak suretiyle

sağlanmakta idi. Buraların onarım, bakım ve ısıtma giderleri eyalet halkınca karşılanırdı.

Eskiden vali konakları harem ve selamlık olmak üzere iki kısımdı. Selamlık kısmı vilayet dairelerini ihtiva ederdi. Konaklarda erkeklere mahsus daire olan selamlık yerine "selamlık dairesi", kadınlara mahsus kısma ise harem veya "harem dairesi" denirdi. Konya'da bulunan saray ya da konak olarak ifade edilen yapılar da da haremlik ve selamlık adı verilen bölümler vardı (Şafakçı 2013: 102).

Yeni Hükümet Konağı Öncesi Konya Saray ve Konakları

Osmanlı Döneminde, belgelerde Karaman Beylerbeylerinin XVII. yüzyılda Konya'da Bedelci Mehmet Ağa Sarayı diye bilinen bir sarayda ikamet ettiği belirtilir. Sarayın ismi ile ilgili açık bir bilgi olmamakla birlikte Bedelci Mehmet Ağa isminde bir zatın konağı iken beylerbeyi için satın alınmış ve alışılmış eski ismi ile zikredilmeye devam edilmiştir.

Karaman Beylerbeyinin oturduğu Bedelci Mehmet Ağa Sarayı'nın yerinin bugünkü Hükümet Konağı'nın bulunduğu yer olduğu anlaşılmaktadır. Bedelci Sarayı değişik tarihlerde tamirler geçirmiştir. Bu tamir kayıtlarında sarayın fiziki yapısı hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre Bedelci Sarayı iki ayrı kısımdan meydana geliyordu. Bunlardan "saray-ı sagır" [küçük saray] adı verilen küçük konakta

mütesellim⁽¹⁾ otururken, “saray-ı kebir”de [büyük sarayda] ise beylerbeyi oturuyordu. Saray-ı kebir, iki katlı olup üst katta geniş bir “divân-hâne”, ayrıca “kahve odası”, beylerbeyinin oturduğu ayrı bir oda ve dört oda daha bulunuyordu. Alt katta ise girişten sonra ortada bir boşluk, sağ tarafta iki oda, sol tarafta ise dört ayrı oda, ayrıca içinde geniş ocağı olan bir matbah, onun yanında bir hamam ve bir “kademhâne” bulunuyordu. Yine girişin sağında bir helâ, bir has ahır, bir samanlık, at örtmesi ve bir ahır ile yüksek bir köşk vardı. Sarayın önünde künkten uzunca su yolu bulunan bir şadırvan ve havuz, şadırvandan çıkan atık suyu nehre ulaştıracak ayrıca atık su yolu da mevcuttu (Ürekli 2011a: 64).

Karaman Beylerbeyi el-Hac İbrahim Paşa⁽²⁾, Lale Devrinde, Bedelci Sarayı’na uzak olmayan bir yerde ikinci bir saray yaptırdı. Bedelci Sarayı’na “Sarayı Atık [Eski Saray]” denilmiştir. Yine valiler XVIII. yüzyılın ilk yarısında Musalla mevkiinde yaptırdıkları yazlıkta oturup yaz mevsiminde bazen divan toplantılarını da burada yaptıkları oluyordu.

Karaman valisi olan Çelik Mehmet Paşa’nın⁽³⁾ daha sonra

Baruthane⁽⁴⁾ semtine “müceddeden bina ve inşa” ettirdiği bir sarayın mevcut olduğu, fakat bunun sonraları kullanılmadığı bilinmektedir (Ürekli 2002: 170). Bahsedilen saraylar yanında Konya’da yazlık saraylar da yapılmıştır. Meram’da Çarhacı Ali Paşa⁽⁵⁾ tarafından yaptırılan bağ evi, daha sonra bakımsızlıktan harap olmuştur, bu bağ evinden başka Meram’da Hamdi Paşa⁽⁶⁾ tarafından da başka bir bağ evi yaptırılmıştır (Şafakçı 2013: 103).

XIX. yüzyıla gelindiğinde, yüzyılın hemen başında Kadı Abdurrahman Paşa⁽⁷⁾ tarafından şehrin doğusundaki Çimenlik mevkiinde (günümüzde Mevlâna Kültür Merkezi’nin bulunduğu alan) yeni bir hükümet konağı inşa ettirmiştir. Kadı Abdurrahman Paşa’nın bu konağı 1222/1807 yılında inşa ettirdiği İ. H. Konyalı tarafından dile getirilmiş (Konyalı 1997: 239), ondan sonra gelen araştırmacılar da bu tarihi kabul etmiştir. Oysa Kadı Abdurrahman Paşa 1807 yılının 18 Mart’ında Konya Valiliği görevinden alınmıştır (Nalbantoğlu 2008: 59). Kadı Abdurrahman Paşa Konya valiliğine ise 7 Cemaziyelevvel 1218/25 Ağustos 1803 tarihinde atanmıştır

(4) Baruthane hakkında bk. Konyalı 1997: 1121-1123.

(5) **Çarhacı Ali Paşa** (ö. 1239/1823-24): Konyalıdır. 1809 yılı sonlarıyla 1814 yılı başları arasında Konya valiliği yaptı (bk. Şahin 2009).

(6) **Hamdi Mehmet Paşa** (ö. 1866): Kaptan Seydi Ali Paşa’nın soyundan olup Sadrazam Derviş Paşa’nın damadıdır. Müderrislikten devlet adamlığına geçti. Aralık 1844-Ekim 1845 arasında Konya valiliği yaptı. 1866’da İstanbul’da vefat etti (Mehmed Süreyya 1996: I/593-594).

(7) **Kadı Abdurrahman Paşa** (ö. 1808): İbradilidir. Kadılıktan beylerbeyliğine ve vezirliğe geçtiği için Kadılık unvanını hep taşımıştır. Bir ara kadı olarak da bulunduğu Konya’da 25 Ağustos 1803-18 Mart 1807 tarihleri arasında valilik yaptı. Nizam-ı Cedit askerinin örgütlenmesinde önemli görevler üstlenen Paşa, 1808 Ocak’ında oğullarıyla birlikte idam edildi (Nalbantoğlu 2008: 30 vd.).

(1) **mütesellim**: Tanzimat’tan önce vali ve mutasarrıflar tarafından kendi bölgeleri içindeki sancak ve kazalara tayin edilen kaymakam seviyesindeki idareci, voyvoda.
(2) **el-Hac İbrahim Paşa**: Doğum ve ölüm tarihleri belli değildir. Vüzera dairelerinde yetiştirdi. 1726 Ocak’ında vezirlikle Konya valisi oldu. Bu görevini içel mutasarrıfı olduğu 1729 Mart’ına kadar sürdürdü. 1733 yılı başlarında vefat etti (Mehmed Süreyya 1996: III/770-771).
(3) **Çelik Mehmet Paşa** (ö. 1179/1765-66): Burdurlu Polat Mehmet Paşa’nın oğludur. Ekim 1745-Eylül 1746; Eylül 1761-1762; Temmuz 1764-Temmuz 1765 tarihleri arasında üç kez Konya valiliği yaptı. Konya’da vefat etti ve buraya defnedildi (Daha geniş bilgi için bk. Ürekli 2011b).

(Uzunçarşılı 1971: 254). Paşa bu göreve tayin edildiğinde Konyalılar bu tayine karşı çıkıp Paşa'yı şehre sokmamışlar; Paşa ile Konyalılar arasında kanlı vuruşmalar meydana gelmiş⁽⁸⁾, sonunda hadisenin kendi aleyhlerine neticeleneceğini sezen Konyalılar, Paşa'nın yağmalanan mallarının tazmini taahhüdü ile kendisini Konya'ya davet etmişlerdir (BOA, TS.MA.e / 882-11, 29 Zilhicce 1218/10 Nisan 1804).

1804 yılı ilkbaharında Konya'ya giren Kadı Abdurrahman Paşa, kendi güvenliğini sağlamak amacıyla ilk iş olarak ve kısa sürede sur dışında kendi adıyla anılan sarayı inşa ettirmiştir. Paşa'nın Konya'dan ayrılış tarihine de göz önünde bulundurarak bu sarayın yapım tarihini 1805 olarak kabul etmek gerekir (Şafakçı 2013: 104).

Kadı Paşa Sarayı devletten alınan yüz bin kuruşla yaptırılmıştır. Fakat bu para daha sonra Karaman eyaletine bağlı yerlerden tahsil edilmiştir. Aynı şekilde sarayın tamir edilmesi gerektiğinde de eyalete bağlı kazalarla, valiye ödenen ücret-

ler arasında paylaştırılmıştır (Uçaryiğit 2017: 69).

Abdurrahman Paşa'nın yaptırdığı hükümet konağının tamiratlar gördüğü BOA belgelerinden anlaşılmaktadır. Bunlardan 02 Recep 1229 [20 Haziran 1814] ve 08 Recep 1229 [26 Haziran 1814] tarihli olanları mezkûr konağın Paşa'nın, Konya vali vekilliği sırasında inşa edildiğini belirtmektedir. Tamiratı için gerekli olan elli bin kuruş da liva ve kazalardan sağlanacaktır (BOA, C..DH.. / 160-7954; BDA, C..DH.. / 160-7988). Fakat vali konağının tamiri için liva ve kazalara tevzi edilen tutar, Paşa'nın Ocak 1808'de vefatı sebebiyle şunun bunun zimmetinde kalınca payitahttan Konya'ya bu paraların toplanması için bir yazı gönderilmiştir (BOA, C..ML.. / 12-528, 27 Cemaziyelevvel 1231 [25 Nisan 1816]).

Mezkûr konağın; 1818 (BOA, TS.MA.e / 1175-64, 27 Zilkade 1236 [28 Eylül 1818]), 1819 (BOA, C..EV.. / 164-8162, 29 Muharrem 1235 [17 Kasım 1819]) ve 1833 (BOA, HAT / 590-29000, 15 Cemaziyelevvel 1249 [30 Eylül 1833]) yıllarında da tamir gördüğü mevcut belge-

(8) Kadı Abdurrahman Paşa ile Konyalılar arasında vukua gelen hadise için bk. Işık, 2020.

Aslanlı Kışla önünde Osmanlı askerleri

lerden anlaşılmaktadır.

Kadı Paşa Sarayı yapısının sınırlı olmasının yanı sıra şehirden uzak bir mesafede bulunması da şehir halkı için bazı güçlükler ortaya çıkarmıştır. Bu durum sarayın 1843 yılında kışlaya çevrilmesine kadar devam etmiştir. 1843 yılında hükümet dairesi tekrar şehir merkezindeki Bedelci Sarayı'na nakledilmiştir (Uçar-yiğit 2017: 69).

Osmanlı Arşivi'nde Bedelci Sarayı'nın tamiratlarına dair bir hayli belge vardır. Mesela 1858 yılı sonlarında Bedelci Sarayı'na acil bir tamirat yapılması gerekmiş, yapılan keşfine göre tamirat için gerekli sekiz bin dört yüz on iki kuruşun hazinece karşılanması için Konya Valiliğince Dersaadet'e başvurulmuştur (BOA, İ..MVL. / 408-17736, 19 Rebiyülahir 1275/26 Kasım 1858)

İyice yıprandığı anlaşılan sarayın, Vali Veliyeddin Rifat Paşa⁽⁹⁾ zamanında 1864 yılı başında yine bir tamirata ihtiyacı olmuştur. Bu seferki tamiratın ilk keşif bedeli altmış dört bin kuruştur (BOA, MVL / 666-55, 21 Şaban 1280/31 Ocak 1864). Bu tamiratın mahallince eksiltmeye konularak bir müteahhit marifetiyle, müteahhit çıkmadığı takdirde -tasarruf kaidesine uyularak mahallî meclis gözetiminde yaptırılması Dersaadet'ten Konya Valiliğine bildirilmiştir (BOA, İ..MVL. / 502-22709, 07 Ramazan 1280/15 Şubat 1864). Tamirata başlandığında sarayın se-

lamlığına nispetle harem dairesi daha tehlikeli durumda görülmüş ve yıkılarak yeniden inşası tarafına gidilmiş olsa daha ziyade masraf oluşacağı anlaşıldığından bu yüzden vazgeçilmiş. Fakat eski keşfinden hariç olmakla gerçekten lüzumu görünmüş olan fevkani iki göz odanın yeniden ilavesiyle beraber selamlık dairesinin harap ve tehlikeli olan mahallerinin anılan masrafları tutarı, altmış beş bin sekiz yüz elli üç kuruş on yedi paraya ulaşmıştır (BOA, C..DH.. / 58-2896, 03 Recep 1282/22 Kasım 1865).

Bedelci Sarayı'nın bu tamiratu da yeterli olmadığından 1867 yılı sonlarına doğru, bu defa memur odalarının tamiratu için Dersaadet'ten yirmi bir kuruşluk yeni bir ödenek talep edilmiştir (BOA, İ..MVL. / 582-26147, 15 Şaban 1284/12 Aralık 1867).

İl yönetiminde gidilen yeni teşkilatlanma sonrası valilik memur mevcudunun artması sebebiyle 1870 yılında Bedelci Sarayı'nın bazı odalarının tamiri yanında yeni odalar da ilave etmek mecburiyeti hâsıl olmuştur. Yapılan keşifle bu hadise için gerekli para otuz altı bin sekiz yüz elli dokuz kuruşa baliğ olmuştur (BOA, İ..DH.. / 618-43006, 12 Cemaziyelevvel 1287/10 Ağustos 1870).

1867 Yılı Büyük Çarşı Yangınında Bedelci Sarayı (Hükümet Konağı) Yandı mı?

Konya'da 1867 yılında Kapı Camii merkezli büyük bir yangın vuku bulmuştur. Vukua gelen bu çarşı yangını Konya basınında

(9) **Veliyeddin Rifat Paşa** (ö. 1891): Sadrazam Giritli Nailî Mustafa Paşa'nın büyük oğludur. Ocak 1865-Eylül 1865 tarihleri arasında kısa bir dönem Konya valiliği yaptı. 26 Kasım 1891 tarihinde vefat etti (Mehmed Süreyya 1996: V/1662-1663).

ilk kez Afif Evren (Yolcu, 1949) ve Mehmet Önder (Önder, 1949) yazmış olsalar da bunların yazdıkları, mezkûr hadiseyi bu isimlerden on üç yıl sonra yazıp yayımlayan Selçuk Es'in naklettikleri (Es, 1962) kadar etkili olmamıştır. Şayet Evren ve Önder'in yazdıkları sonraki araştırmacılar tarafından görülmüş olsa idi bizim bu konuyu yeniden gündeme getirmemiz abesle iştigal etmek, olacaktı. Zira gerek Evren'in⁽¹⁰⁾ gerekse Önder'in yazılarında yanan yerler arasında hükümet konağı zikredilmemiştir.

Es, yedi bölüm hâlinde yayımladığı yazısında hiçbir referans belirtmeksizin bu vakaya dair işittiği rivayetleri duygu dünyasında renklendirip okuyucuya sunmuştur. Es, mezkûr yazısında bu yangında hükümet konağının da yandığını belirtir. İlerleyen yıllarda araştırmalarında Es'i referans alan araştırmacılar da hükümet konağının yandığını tekerlamışlardır (Arabacı 1999: 54; Ürekli 2011a: 65). Büyük çarşı yangınına dair kapsamlı bir makale, ardından da *Konya Ansiklopedisi* için bir madde kaleme alan tarihçi akademisyen Prof. Dr. Hüseyin Muşmal, makalesi ve ansiklopedi maddesinde belgeye

(10) Afif Evren yazısında şer verdiği bir şer'i ilama göre yangın yerinin hudutları şöyledir: "Bakkalbaşı Hacı Mevlüd Ağa dükkânı önündeki kebir (büyük) taştan Kapu Camii şerifinin şarkı şimalisi tahtında [altında] (Ayaz zade) Elhac Mehmed Efendi'nin karşısındaki köşede vaki müezzin Derviş Mehmed'in dükkânından başlıyor; caminin şarkı kapısı pişgâhında [özüde] Çeçi zade Mehmed Ağa'nın kasap dükkânı sırasında olan olan sokak içindeki dükkânların 'Valide Hanı' kapısına kadar poyraz cihetini dolaşıyordu. Oradan mezkûr hanın kapısını geçerek kible tarafta birleşiyor, (Hacı Fettah Hanı) önünden şoseye ve orada şimalden Hacı'nın Mustafa'nın köşe dükkânına varıyordu. Buradan da garbde kabcı Abdüs-samet dükkânı önündeki uzun caddede su akıntısından mezkûr caddenin son bulduğu Bakkalbaşı Hacı Mevlüd Ağa'nın dükkânını buluyor, kibleten de Derviş Mehmed'in dükkânına bitişik bulunuyordu." (Yolcu, 1949). Evren'in naklettiği bu belgeyi Önder de yazısına almıştır (Önder, 1949).

dayalı olarak hükümet konağının yanmadığını ifade etmiştir (Muşmal 2008: 107; 2011: 299).

Biz de şunu baştan ifade etmeliyiz ki mezkûr yangında hükümet konağı (Bedelci Sarayı/ Beylerbeyi Konağı) yanmamıştır. Bu kesin ifademizin su götürmez delili ise dönemin Konya valisinin, vakanın henüz külleri soğumamışken, İstanbul'a arz ettiği yazısıdır. Evet, zamanın Konya valisi Ahmet Tevfik Paşa⁽¹¹⁾, mezkûr yangının hemen akabinde yangında zarar gören esnafa yardım sağlanması talebiyle Sadrazamlık makamına gönderdiği resmî yazıda yangının ne zaman, nasıl çıktığını ve nerelerin yandığını açıkça belirtmiştir. Bu yazıya göre mezkûr yangın, H 1284 yılının Rebiyülevvel ayının yirmi dokuzuncu cuma gecesi [ezami saatle] saat yedi [30 Ağustos 1867 Cuma gecesi saat 01.00] sularında Konya çarşısının ortasında bulunan Kapı Camii'ne bitişik tütüncü dükkânında başlamıştır. Dükkân sahibi, dükkânın alt tarafında bulunan mangalın ateşinin söndüğü zannıyla bırakıp gitmiş, iyice söndürülmeyen mangalın ateşi aniden parlayarak dükkânı sarmış. Yangını fark eden çarşı bekçisinin ev halkı ile zaptiyeye haber vermesiyle yetişenlerin bütün gayretlerine rağmen yeterince söndürme vasıtasının bulunmayışı yanı sıra rüzgârın da tesiriyle yangın büyümüş. Ahalinin ekserisinin de

(11) **Ahmet Tevfik Paşa** (ö. 1878): Burdur'da doğdu. 1284/1866 ile 1288/1871 yılları arası dört yıldan fazla Konya'da valilik yaptı. Paşa, bu görevinde oldukça başarılı oldu. Konya'ya ilk matbaayı kurdu. Burada *Konya vilayet gazetesi* neşredildi. Selçuklular zamanında mescide çevrilen ve Eflatun Mescidi olarak adlandırılan binanın sivri kubbe kısmı tadil edilerek üstüne eklenen ahşap bir kule üzerine çalar saat koydu. Devlet hastanesinin yapımına ilk adım da onun zamanında atıldı (Yaşar [2009]: 77).

mevsim gereği yayla ve Merâm'da olan bağlarında bulunmaları sebebiyle de yangına müdahalede yetersiz kalınmış. Yangın, çubukçu dükkânına bitişik bulunan bakkal ve aktar dükkânlarıyla ahşaptan yapılmış olan Kapı Camii'ne de sirayet etmiş, ardından iki kol meydana getirerek bir kolu araları kerpiç, taş duvar olmadığı gibi aralarında mesafe de bulunmayan ahşap dükkânlarından sonra süratle hükümet konağına doğru ilerlemiş. Beri taraftan diğer kolu da birkaç kol oluşturarak Eğri Han ve Postaneye doğru hızla yayılmağa başlamışsa da rüzgârın hafiflemesiyle dört saat süren yangın bastırılmıştır. Yangında sekiz yüz yetmiş iki adet küçük ve büyük dükkân, üç adet han ve iki adet cami-Kapı ve Yüksek⁽¹²⁾ camiler-yanmıştır.

Ahmet Tevfik Paşa'nın söz konusu olan yazısı şudur:

Bismihî

Re'sen

Numero/26

Makâm-ı Âlî-i Hazret-i Vekâlet-penâhiye

Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki

...⁽¹³⁾ Mâh-ı cârîniñ yigirmi dokuzuncu cum'a gîcesi sâ'at yedi sularında nefis-i Konya çarşûsınıñ tâ vasatında vâki' Kapu Câmi'-i şerîfi-ne muttasıl bulunan çubukcu dük-

kânı zîrinde bulunan mahalle târî furûşuñ muntafî oldu kıyâsile bira-kub gitmiş olduğu mankal-ı şerâre-i baş olmağla dükkân-ı mezkûruñ altından için için işleyen Âteş içinden birden fûrûzân ve hemân haber alınub âcizleri dâ'irem halkı ve mevcûd zabıtagân ile yetişmiş ve bezl-i mâhasal gayret ve kudret itmiş isem de ne çâre kanca ve balta ve kofa ve tulumba gibi âlet-i it-fâ'iyeniñ noksâniyyeti ve rüzgârın ve müsâ'adatı ve ahâlîniñ ekserîsiniñ dahi hasbe'l-mevsim yayla ve Merâm'da olan bağlarında bulunmaları ciheti der-akab basdırmağa meydân virmeyerek dükkân-ı mezkûra mülâsık bulunan bakkâl ve attâr dükkânlarile ahşâbdan ma'mûl olan câmi'-i şerîf-i mezkûre sūr'at-i sirâyetile alev efsân olduğu hâlde iki kol peydâ iderek bir kolu araları kerpic ve taş dîvâr ve fâsıladan hâlî ve ale'l-ittisâl ma'mûlât-ı haşebiyye ile mebnâ ve mâlî olan dükkâkînden yakîn bulunan hükümet konağına doğru azimete sūr'at-nümâ ve berü taraftan diğer kolu dahi birkaç kol teşkîl itdiği hâlde Eğri Han'a ve Postahâneye doğru 'inân-şitâba irhâ itmiş olduğu ve dört sâ'ate karîb mümted bulunduğu sûretde Hüdâ'ya çok şükürler olsun basdırıldı işbu harîkden ânî-fü'z-zikr hükümet konağı ve posta ve rüsûmât dâ'ireleri kurtarıldığı ve âhâlîniñ hânelerine dahi sirâyet itdirilmediği hâlde hedm olunan dekkâkîn ile berâber sekiz yüz yetmiş iki bâb sagîr ve kebîr dükkân ve üç aded hân ve iki aded câmi'-i şerîf muhterik oldu ve kemâl-i suhûlet ve sūr'atle esbâb-ı umrâniyyeniñ istih-sâl ve istihzârı e'azım-ı havâyic-i inşâ'iyeden olan keraste ve sâ'ireniñ tehvîn-i iş'ârı ve vakıf ve mülk dükkânlarıñ senedâtını bi'l-mu'âyene memlûk dekkâkîn ile sonradan

(12) Mezkûr yangın sonrası bu caminin yerine Aziziye Camii inşa edilmiştir.

(13) Yazı başlangıcında padişahın övüldüğü cümleler atlandı.

ufak kulübe şeklinde arsa-i mîrîden olan meydân yerlerine bilâ-sened inşâ olduğu mervî bulunan dükkânların zahire ihrâcile ebniye nizâm-nâmesine tevfikân icrâ-yı î mâri zimmında komisyon-ı mah-sûs teşkil kılınmıştır harîk-i mezkûrdan dolayı bekçi gibi ba'zı kesân tehassün-i istintâka alınmış ise de merkûm târî fûrûşuñ firârda olması ve taharrî olunmakda bulunması cihetile elde idildiği gibi iktizâsı icrâ ve varaka-i nutkiyye ile zâyî'âtın defteri bi'z-zabt takdîm ve isrâ olunacağı memtûl-i alî-i cenâb-ı vekâlet-penâhileri buyuruldukda ol-bâbda ve herhâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emriñdir fi 6 Cemâziye'levvel sene 84 ve 24 Ağustos sene 83

Bende

Vâlî-i Vilâyet

Mühür: Ahmed Tevfik⁽¹⁴⁾

(14) Günümüz Türkçesiyle:
Bismihî

Sayı/26

Vekâletin Koruyucusu [Sadrazam] Hazretlerinin Yüce Makamına

Değersiz Bendelerinin Dilekçesidir ki

... Geçen ayın [rebiyülevvel ayının] yirmi dokuzuncu cuma gecesi saat yedi [30 Ağustos 1867 Cuma gecesi saat 01.00] sularında Konya merkez çarşısının ta ortasında bulunan Kapı Cami-i şerifine bitişik bulunan çubukçu dükkânı alt tarafında bulunan, ateşinin söndüğü zannıyla bırakıp gittiği mangalın kıvılcım saçan alevi içinden için için işleyip birden parlayarak kısa zamanda dükkânı sarmış. Çarşı bekçisinin ev halkı ile zaptiyye haber vermesiyle yetişenlerin bütün gayretlerine rağmen kanca, balta, kova ve tulumba gibi itfaiye araçlarının eksikliği ve rüzgârın tesiriyle yangın büyümüş. Ahalinin ekserisinin de mevsim gereği yayla ve Meram'da olan bağlarında bulunmaları sebebiyle de derhâl yangın bastırılmamış, mezkûr dükkâna bitişik bulunan bakkal ve aktar dükkânlarıyla ahşaptan yapılmış olan mezkûr cami-i şerife de sirayet etmiş, ardından iki kol meydana getirerek bir kolu araları kerpiç, taş duvar olmadığı gibi aralarında mesafe de bulunmayan ahşap dükkânlardan sonra süratle hükümet konağına doğru ilerlemiş. Beri taraftan diğer kolu da birkaç kol oluşturarak Eğri Han ve Postaneye doğru hızla yayılmağa başladığı ve dört saate yakın sürdüğü surette Hüda'ya çok şükürler olsun bastırıldı. Bu yangından -yukarıda bahsedildiği üzere- hükümet konağı, posta ve rûsumat daireleri kurtarıldığı gibi halkın evlerine de yayılmadığı hâlde yıkılan dükkânlarla beraber sekiz yüz yetmiş iki parça küçük ve büyük dükkân, üç adet han ve iki adet cami-i şerif [Kapı ve Yüksek camiler] yandı. Tam bir kolaylık ve sürat-

(BOA, A.}MKT.MHM. /
391-66, 18 Cemaziyelevvel
1284/17 Eylül 1867) (Belge Nu.
1)

Konya'ya yeni bir hükümet konağı yapılmasını gerektirecek Bedelci Sarayı yangını ise münferit bir vakadır. Hicri 1300 [1883] yılı Konya Vilayet Salnamesinin Konya sancağının tanıtıldığı bölümde bu yangın zikredilir:

“Merkez-i vilâyetin hükûmet konağı ma'a harem dâ'iresi tahtânî ve fevkânî olarak kırk elli bâb odayı müstemil mükemmel iken bundan iki buçuk sene akdem kazâ'en muhterik olarak yalnız on beş kadar odalı mahallî ve ma'a sandık odası bir evrâk mahzeni ile kârgîr birer de atik ve ceddî habshâne mevcûddur.⁽¹⁵⁾”

(Anonim 2012: 54) Bu salname de yaklaşık bir tarihi verilen mezkûr yangının tama yakın tarihini 1305/1887-88 yılı Konya Vilayet Salnamesinin iç kapağının arka yüzünün en altına kara kalemle düşülen bir nottan öğreniyoruz. Bu not: “Konya Hükümet Konağı'nın yandığı târîh fi Mart sene 1295 Salı gicesi” şek-

le bayındırlık vasıtaları sağlanıp hazırlanmıştır. En büyük inşaat gereçlerinden olan kereste vesairenin kolaylaştırılması yazısı ve vakıf ve mülk dükkânların tapularını kontrol ederek malik olunan dükkânlarla sonradan ufak kulübe şeklinde devlet arasından olan meydan yerlerine tapusuz inşa olduğu rivayet edilen dükkânların belirlenip çıkartılarak bina nizamnamesine uygun imarının yapılması için özel komisyonu oluşturulmuştur. Mezkûr yangından dolayı bekçi gibi bazı kimseler güzelce sorguya çekilmişse de anılan tütücünün firarda olması ve araştırılmakta olması sebebiyle elde edildiği gibi gereğinin yapıpı zabıt evrakıyla ziyatın defteri tutularak takdim ve gönderileceği yüce sadrazam hazretleri tarafından sağlamca buyurulduğunda o hususta ve her durumda emir ve ferman emir sahibi hazretlerindir. 05 Eylül 1867

Bende

Vilâyet Valisi

Mühür: Ahmet Tevfik

(15) Günümüz Türkçesiyle:

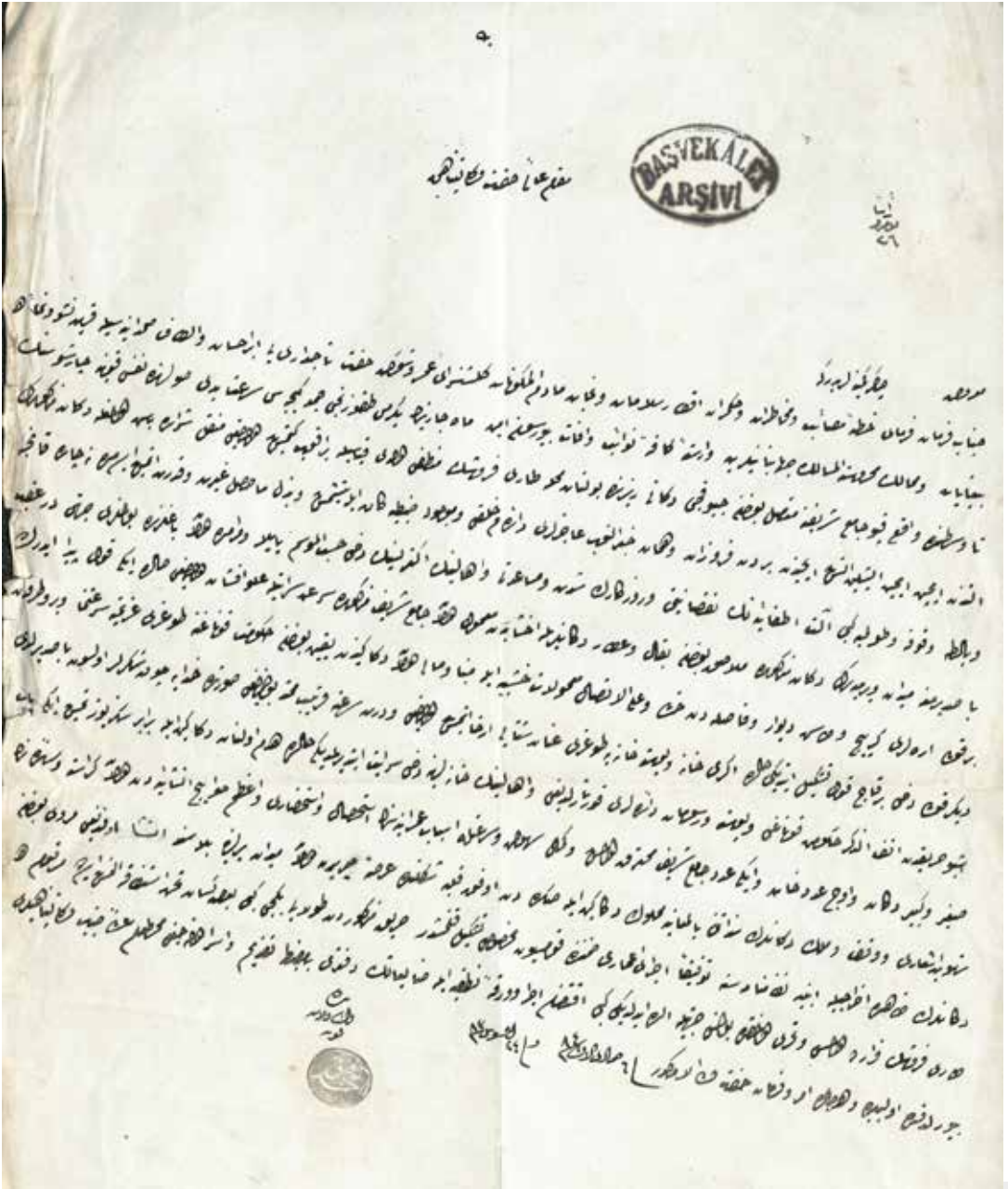
Vilâyet merkezinin hükümet konağı ile harem dairesi aşağı ve yukarı kat olmak üzere kırk elli adet odayı ihtiva eden mükemmel [bir yapı] iken bundan iki buçuk sene önce kazaan yanarak yalnız on beş kadar odalı bölüme ve sandık odası, bir evrak deposu ile kâgîr birer de eski ve yeni hapishane mevcuttur.

lindedir (Anonim 1305: 2). Bu notun yönlendirmesiyle baktığımız H 1296/1879 M yılı Konya Vilayet Salnamesinde bu hususta bir bilgi yer almamaktadır. Müteakip yıla ait 13 Nu.lı Konya Vilayet Salnamesini ise mevcudu bulunamadığından görmemiz mümkün olamamıştır. Biz yine yukarıdaki nota dönersek Bedelci Sarayı yangını 1879 yılının

Mart/Nisan aylarında vukua gelmiştir. Türk Tarih Kurumu Tarih Çevirme Kılavuzunda yaptığımız çalışmada R 1295 yılı Mart'ında; 6 Mart, 13 Mart, 20 Mart ve 27 Mart günleri salı gününe tekabül etmekte; bu günler de M 1879 yılı itibarıyla de 18 Mart, 25 Mart, 01 Nisan ve 08 Nisan tarihlerine rast gelmektedir.

(Devam edecek)

Ahmet
Kuş

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KONYA'NIN FOTOĞRAFÇILARI ALBERT LOUIS GABRIEL -2

GABRIEL'İN TÜRK SANATINA KATKILARI

Albert Gabriel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesindeki derslerinin yanı sıra 1930-1956 yılları arasında üniversitede konferanslar ve Ankara'da dersler verdi. Ayrıca Cenevre Müzesi, Belgrad Üniversitesi, Zagreb Üniversitesi, Bruxelles Güzel Sanatlar Akademisi, Amsterdam'da üniversite ve Fransız Enstitüsünde konferanslar verdi. Bu çalışmalarını sırasında Gabriel'e çeşitli ödüller ve nişanlar da verildi. 1932'de Alman Arkeoloji Enstitüleri aslı üyesi, 1933'de Fransız Akademisi muhabir üyesi, 1940'da Türk Tarih Kurumu şeref üyesi, 1950'de Ankara Üniversitesi şeref profesörü, 1968'de İstanbul Üniversitesi şeref doktoru, 1960'ta Belçika Akademisi şeref üyesi seçildi. Ayrıca 19 Ocak 1955'te İstanbul, 14 Kasım 1955'te Bursa fahri hemşehrisi oldu.

Gabriel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde göreve başladığı dönemde İstanbul'daki 42 camiyle ilgili bir çalışma yaptı. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Matrakçı Nasuh'un Kanuni Sultan Süleyman'ın *Irakeyn Seferi Menzilna-*

*mesi'*ndeki minyatürlerle ilgili bir çalışma yaptı ve bilhassa kitapta-ki İstanbul manzaraları hakkında değerlendirmeler yaptı. Bu sırada kütüphane müdürü Fehmi Karatay kendisine yardımcı oldu ve ortaya kaydadeğer bir çalışma çıktı. Bu arada Kütahya, Afyonkarahisar, Konya, Adana, Kayseri, Amasya, Tokat ve Sivas gibi Anadolu'daki bazı vilayetlerdeki anıtlarla ilgili araştırmalar yaptı, anıtların fotoğraflarını çekti ve rölövelerini çizdi.

Gabriel, *Anadolu'daki Türk Anıtları* adlı iki ciltlik kitabının 1913 yılında yayımlanan ilk basısının ön sözünde, "Bu yayının başlıca gayesinin, İslam sanatı tarihçilerine Anadolu'nun Türk eserleri hakkında mümkün olduğu kadar tam doküman sağlamak" olduğunu yazmıştı. Ayrıca ön sözde Anadolu'da idareciler, öğretmenler ve halkın kendisine misafirperverlik gösterip çok yardımcı olduğunu da yazmıştı. 1926 yılında İstanbul Üniversitesinde görev yapmaya başladığı dönemde Gabriel, Maarif Vekâleti'nin yardımını da sağlayarak 1927 yılının sonbahar aylarından itibaren Anadolu şehirlerinde araştırma yapmaya başladı. Bu çalışmalar sırasında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Müdürü Fehmi Karatay, Eski Eserler

Genel Müfettişi Aziz Ogan ve Kütüphaneler Müfettişi Ahmed Tevhid Bey de Gabriel'in yanında yer aldı.

Gabriel'in içerisinde Konya'nın da bulunduğu Orta Anadolu şehirlerindeki araştırmaları 1930 yılına kadar devam etti. Kitabın birinci cildinde Kayseri ve Niğde, ikinci cildinde ise Amasya, Tokat ve Sivas vilâyetleri bulunmaktadır. Gabriel bu şehirlerdeki bazı eserleri kitabına dahil etmiştir. İç Anadolu'yu dolaştığı sırada tarihî eserlerin çoğu bakımsız ve harap durumdaydı. Bazı yapıların etrafında gereksiz ilaveler bulunduğu ve şartlar uygun olmadığı için rölövelerin bazılarını İstanbul'a döndüğü zaman çiziyordu. İşte bu sebepten dolayı bazı eserlerin çiziminde eksiklikler ve hatalar bulunuyordu. Buna rağmen Anadolu'daki Türk eserlerinin bir kısmı Gabriel'in bu kitabı sayesinde hakkıyla tanındı.

Albert Gabriel, *Anadolu'daki Türk Anıtları* kitabının sonraki ciltlerinde diğer Anadolu şehirlerindeki eserleri de tanıtmayı amaçlamıştı ama daha sonra bundan vazgeçti. Hayatının son yıllarında sadece Bursa'yla ilgili notlarını yayımlayabildi. Bursa'dan sonra hazırlamayı düşündüğü Konya kitabını ise tamamlayamadı ama *Şarki Türkiye'de Arkeolojik Geziler* adıyla öbür ciltlere benzeyen bir kitap yayımladı. Gabriel bu büyük incelemeyi teşkil eden malzemeleri 1932 yılının Nisan-Mayıs ve Ekim-Kasım aylarında yaptığı geziler sırasında toplamıştı. İlk geziyi Mar-

din, Dunaysır, Diyarbakır, Hasankeyf, Dara, Nusaybin, Harran ve Urfa'ya yaptı. İkinci geziyi ise Mardin, Diyarbakır, Garzan, Bitlis, Ahlat, Batman, Silvan, Harput, Hasankeyf, Dunaysır ve Nusaybin'e yaptı. Gabriel her iki geziyi de çok zor şartlarda yaptığını kitabında ifade etmiştir. Türkiye'nin farklı şehirlerinden sanat, tarih ve tabiat güzelliklerinin fotoğraflarının yer aldığı *Türkiye-Tarih ve Sanat Memleketi* adlı kitabını ise 1935 yılında yayımladı.

Gabriel, Türkiye'de kaldığı dönemde konferanslar verdi, makaleler yazdı, çizimler yaptı ve fotoğraflar çekti. Yaptığı bu hizmetlerle Türkiye'deki tarihî eserlerin korunmasına öncülük etti. Tarihî eser restorasyonlarında görüş bildirerek ve bizzat görev

olarak çalıştı. Türkiye’de yaşadığı dönemde Taha Toros, Semavi Eyice, Mualla Eyüboğlu Anhegger, Sedat Çetintaş, Ali Sami Ülgen ve Hüsrev Tayla gibi dostlar da edindi. Aynı zamanda ressam olan Gabriel, Türkiye’deki birçok tarihî eserin suluboya resmini yaptı. Gabriel’in *Bir Türk Başkenti Bursa, Niğde Türk Anıtları, Kayseri Türk Anıtları*, İstanbul Türk Kaleleri, *Türkiye-196 Fotoğraf*, Şarki Türkiye’de Arkeolojik Geziler gibi Türkçeye çevrilmiş eserleri de vardır.

Albert Gabriel, Anadolu’ya gelen diğer Batılı seyyahlardan farklı biriydi. Onun farklı biri olduğunu Semavi Eyice’nin şu sözleri de teyit etmektedir: “Prof. Albert Louis Gabriel yarım yüzyıl aramızda yaşadı, bizi tanıdı hatta bizden biri oldu. Bilim sahasındaki iç çekişmelerimize katıldı. Onların içinde bazen olumlu, bazen de olumsuz payı oldu ama bu memleketin sanatı dışında insanını da sevdi ve saydı. 1931 yılında *Monuments Turcs d’Anatolie* kitabının önsözünde dediklerinden hiçbir vakit geri dönmedi. ‘Halk ve devlet memurları, uzun yıllardır beni memleketlerine yaklaştıran bağları daha da sıkıtlar ve ben karşılıklı bir emniyet havası içinde çalışmamı yürüttüm.’ Prof. Gabriel her şeyin dışında ve üstünde çok büyük bir hizmette bulundu: Türk sanat ve medeniyeti tarihinin, onu tanımlıktan gelen Batı ülkelerinde savunucusu oldu. Bunu da, onun adını yaşatacak kitaplarıyla yaptı. Eğer bugün Anadolu Türk sanatı daha genç kuşaklardan sanat tarihçileri tarafından daha iyi tanıtılma yolunda geliyorsa,

bunda Gabriel’in yol gösterici olarak hizmeti inkar olunamaz. Türk ilim tarihi Prof. Albert Gabriel’e minnettardır.” Evet, merhum Eyice’nin Gabriel’le ilgili bu sözlerine katılmamak mümkün mü?

GABRIEL’İN KONYA FOTOĞRAFLARI ÜZERİNE

Albert Gabriel 1927 ve 1928 yıllarında Anadolu’ya yaptığı geziler sırasında Konya’ya da uğramıştır. Konya’da bazı tarihî eserlerin fotoğraflarını çeken Gabriel o dönemde Konya vilayetine bağlı olan Karaman’a da gitmiştir. İnternet ortamındaki Gabriel arşivinde Konya adıyla arama yapıldığı zaman 79 adet fotoğrafa erişilebilmektedir. Bu fotoğraflardan 8 adedi (20k001222 - 20k002391 - 20k002474 - 20k002476 - 20k002478 - 20k002481 - 20k002973 - 20k002976) Konya diye tasnif edilmiş fakat bu fotoğraflar Konya’ya ait değildir. Konya fotoğraflardan 6 adedi (20k002434 - 20k002488 - 20k003169 - 20k003172 - 20k004099 - 20k004349) ise arşivde Türkiye adıyla arama yaptığınız zaman çıkmaktadır. Türkiye adıyla arama yapıldığı zaman çıkan bu fotoğraflar Akşehir Taş Medrese Camii, Ereğli Ulu Camii (2 adet), Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı, Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi ve Konya Piri Mehmet Paşa Camii’ne aittir.

Gabriel’in 1928 yılındaki Konya seyahati Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına denk gelmiş-

tir. Konya Lisesi, İnce Minareli Medrese, Sultanlar Türbesi ve Alâeddin Camii Haziresi, Selçuklu köşk kalıntısı, Karatay Medresesi, Mevlâna Dergâhı, Musalla Mezarlığı, Şeyh Şücaeddin Türbesi, Gömeç Hatun Türbesi, Şeyh Halili Türbesi, Alâeddin Camii, Atatürk Anıtı, Hoca Hasan Camii, Hatuniye Camii, Sahip Ata Hankahı, Sırçalı Medrese, Beyhekim Mescidi, Hasbey Darülhuffazı, Dursun Fakih Camii, Sahip Ata Camii, Kalender Baba Türbesi, Kesikbaş Türbesi, Piri Mehmet Paşa Camii ve Seyfettin Karasungur Türbesi Gabriel'in Konya şehir merkezinde fotoğraflarını çektiği yapılarıdır. Ereğli Ulu Camii (3 adet iç görünüm, 1 adet dış görünüm), Ereğli Rüstem Paşa Kervansarayı, Akşehir Taş Medrese Camii ve Akşehir Seyyid Mahmut Hayrani Türbesi ise Konya'nın ilçelerinde çektiği fotoğraflardır.

Albert Gabriel'in Konya Hükümet Meydanında 1928 yılında Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında çektiği 12 adet fotoğraf ise belge olarak çok kıymetlidir. O dönemde Konya Belediye Başkanı Karahafızade Mehmet Halis Ulsan, Konya Valisi ise İsmail İzzet Bey idi. Protokol konuşmaları sırasında çekilen fotoğraflarda kürsüdeki Vali İsmail İzzet Bey kolayca teşhis edilebilmektedir. Fotoğraflar çok kaliteli olduğu için resmî şahısların yanı sıra meydanın etrafındaki binalar, kutlama törenine katılan askerler, atlı askerî birlikler, öğrenciler, izciler ve halk hakkında da bilgi vermektedir. Meydan oldukça kalabalıktır ve meydana bulunan birkaç otomobil de çi-

çekler ve Türk bayraklarıyla süslenmiştir. Meydanın ortasındaki mermer şadırvanın yakınına mütevazı bir kürsü kurulmuştur. Zemin taş döşelidir ve bazı fotoğraflarda atlı tramvayın rayları bile görülmektedir. Hükümet Konağı, Babalık gazetesi idarehanesi, Terkenlioğlu Hanı, belediye binası (Şu anda yerinde Yüzüktaş adlı bina bulunmaktadır), Şerafeddin Camii, Ziraat Bankası (Şu anda yerinde Kültür Havuzu bulunmaktadır), İrfaniye Medresesi, CHP İl Merkezi (Günümüzde bina Yapı Kredi Konya Şubesi tarafından kullanılmaktadır) meydanın etrafında tespit edebildiğimiz binalardır.

Arşivdeki en güzel fotoğraflardan biri de (20k001234) Karatay Medresesi'nin yakınında bulunan bir sokağa aittir. Fotoğrafın geri planında Karatay Medresesi'nin fenerliği görülmektedir ve sağında bir çeşme, solunda ise bir konak bulunan sokak medreseye doğru kıvrılarak gitmektedir. Fotoğraftaki bu sokak Arif Topçuoğlu Sokağı veya Kemaliye Sokağı olabilir. Zemini taş döşeli olan sokağın iki tarafında da yine taştan yapılan kaldırım bulunmaktadır. Cumbalı ve avlulu evlerin bulunduğu sokak Konya'nın o dönemdeki geleneksel şehir dokusu hakkında bilgi vermektedir. Sokağın girişinde yer alan tarihî çeşme ise günümüze ulaşmamıştır. Gabriel fotoğraf için uygun anı beklemiş ve çeşme başındaki insanları da fotoğrafa dahil etmiştir. Bu kare Cumhuriyetin ilk yıllarında Konya'daki şehir dokusunu ve sosyal hayatı yansıtmaya açısından arşivin en

kıymetli fotoğraflarından biridir. Arşivdeki Konya fotoğrafları arasında o dönemdeki şehir dokusunu ve insanları göstermesi açısından en dikkate değer karelerden biri de Piri Mehmet Paşa Sokağı'na ait bir fotoğraftır (20k004349). Zemini taş döşeli olan sokağın iki tarafında da taştan yapılan kaldırım bulunmaktadır. Sokaktaki evler tek katlı ve toprak damlıdır. Sokağın sonunda yer alan iki katlı konak günümüze sağlam olarak ulaşmıştır. Kıрма çatılı ve cumbalı konağın restorasyonu ise Karatay Belediyesi tarafından geçtiğimiz aylarda tamamlanmıştır.

Ayrıca fotoğraflarda gördü-

ğümüz kadarıyla Hükümet Meydanında Gabriel'den başka bir fotoğrafçı daha vardır. Tabii bu fotoğrafçının kim olduğunu bilmiyoruz ama muhtemelen o yıllarda şehrimizde faaliyet gösteren stüdyolardan birini işleten fotoğrafçılardan birisidir. Bu konudaki diğer ihtimal ise Gabriel'in iki fotoğraf makinesiyle çekim yaptığıdır. Bu ihtimal de doğru olabilir çünkü Gabriel, Anadolu gezileri sırasında yalnız değildir ve kendisine İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Müdürü Fehmi Karatay, Eski Eserler Genel Müfettişi Aziz Ogan ve Kütüphaneler Müfettişi Ahmed Tevhid Bey de eşlik etmektedir. İşte bundan dolayı 20k002036

numaralı fotoğrafın arka planında fotoğraf makinesiyle birlikte poz veren kişinin Albert Gabriel olduğunu tahmin ediyoruz. Muhtemelen bu fotoğraf Gabriel'in yol arkadaşı tarafından yanında taşıdığı ikinci fotoğraf makinesiyle çekilmiş olmalıdır. Arşivdeki Konya fotoğrafları arasında Gabriel bir fotoğrafta (20k002022) daha görülmektedir. Gabriel'i taşıyan otomobil Konya'nın kırsal bir bölgesinde arızalanmıştır ve Gabriel bu anı da fotoğrafla tespit etmiştir. Arabanın arka tekeri toprağa gömülmüştür. Fotoğrafın sağ tarafındaki fötr şapkalı şahıs muhtemelen Albert Gabriel'dir ve yanında bulunan arkadaşı tarafından bu an fotoğraf makinesiyle ölümsüzleştirilmiştir.

Arşivde bulunan Konya Alâeddin Camii'ne ait fotoğraflar da dikkat çekicidir. Zira Gabriel 1927 yılında Konya'ya geldiği zaman Alâeddin Camii'nin avlusundaki mezarlar henüz kaldırılmamıştır. 20k001145 numaralı fotoğrafta Sultanlar Türbesinin ön tarafında mezarlar bulunmaktadır. Yine Gabriel'in 1927 yılında çektiği 20k001155 numaralı Alâeddin Camii fotoğrafında minarenin kuzeyinde, avlu içerisinde bulunan Osmanlı Dönemi'ne ait baldaken türbenin üst kısmı görülmektedir. Gabriel 1928 yılında Konya'ya ikinci kez geldiği zaman aynı açıdan caminin fotoğrafını tekrar çekmiştir ama bu fotoğrafta (20k002972) baldaken türbe görülmemektedir. Muhtemelen iki gezi arasında bu türbe ve caminin avlusunda-

ki mezarlık kaldırılmış olmalıdır. Aradan geçen zaman içerisinde unutulmuş bu baldaken türbenin temelleri 2014-2020 yılları arasında Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yapılan restorasyon sırasında ortaya çıkarılmış ve türbe aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. Türbenin kime ait olduğu ise bilinmemektedir.

Arşivde bunlardan başka 39 adet de Karaman fotoğrafı bulunmaktadır. Karaman fotoğrafları Konya'dan ayrı olarak tasnif edilmiş ama o yıllarda Karaman Konya vilayetine bağlı bir ilçe olduğu için Karaman fotoğraflarını da Konya bölümüne dahil etmek doğru olur. Bunları da dahil ettiğimiz zaman Gabriel arşivindeki Konya fotoğraflarının sayısı 124 olmaktadır fakat bunlardan 8 adedi yanlışlıkla Konya fotoğrafları arasına karıştığı için toplam Konya fotoğrafı sayısını 116 olarak zikretmek daha doğru olur.

Albert Gabriel'in Karaman fotoğrafları arasında Karaman Kalesi, Hatuniye Medresesi, İmaret Camii, Hacıbeyler Camii ve Aktekke Camii'ne ait fotoğraflar bulunmaktadır. Arşivde Karaman adıyla tasnif edilen 20k004349 numaralı Piri Mehmet Paşa Camii fotoğrafı da Konya'ya aittir. Fotoğraf çekmek kadar fotoğrafları doğru tasnif etmek de çok önemlidir. Onun için ileriye düşünen her fotoğrafçı çektiği fotoğrafları mutlaka tasnif ederek muhafaza etmelidir. Tabii Gabriel'in fotoğraf çektiği dönemde bırakın tasnifi, fo-

toğraf çekip onları tab etmek de, fotoğraf kâğıdına basmak da çok emek gerektiren işlerdi. Onun için yapılan bu hataları anlayışla karşılamak gerekir. Zaten bu işin uzmanları bir fotoğrafın nereye ait olduğunu bir dizi araştırmadan sonra kolayca tespit edebilir.

Konya şehir merkezine ait fotoğraflar kadar Karaman ilçesindeki tarihî eserlere ait fotoğraflar da ilgi çekicidir. Fotoğraflardan anlaşıldığı kadarıyla o yıllarda Konya gibi Karaman'daki yapılar da perişan bir vaziyettedir ama Gabriel'in fotoğrafları bu yapıların mimari güzelliklerini olanca ihtişamıyla ortaya koymaktadır. Özellikle yapıların taç kapılarındaki taş işçiliği son derece dikkat çekicidir. Arşivdeki Karaman fotoğrafları da çok kıymetli görsel belgelerdir.

SONUÇ

Her ne kadar Batılı seyyahların tarihî eser kaçakçılığı konusunda sicili karanlık olsa da Albert Gabriel genel olarak Türkiye'yle ilgili çalışmalar ve bıraktığı belgeler sebebiyle takdiri hak eden bir şahsiyettir. Gabriel'in tarihî eser kaçakçılığı yaptığına dair bir kayda rastlamadık, dolayısıyla onun hakkında böyle bir ithamda bulunmak haksızlık olur. Sonuç olarak özellikle fotoğraflar açısından Gabriel'in yaptığı iş çok önemlidir ve bu arşivin internet ortamına taşınması ise son derece kıymetli bir hizmettir. Gabriel'in çektiği fotoğrafları Fransa Kültür Bakanlığına ait şu linki tıklayarak görebilirsi-

niz: <https://www.pop.culture.gouv.fr/recherche/list?auteur=%5B%22Gabriel%2C%20Albert%20%281883-1972%29%22%5D>.

2022 yılının başında erişime açılan fotoğrafların telif hakkı Fransa Kültür Bakanlığına ait olduğu için yayınlarda kullanabilmek için izin almak gerekmektedir. Gabriel arşivinde Türkiye'nin yanı sıra birçok ülkenin kültür varlıklarına dair fotoğraflar, çizimler ve planlar bulunmaktadır.

2006 yılında kurucusu Kâzım Taşkent'in yakın dostu olan Albert Gabriel'in hatırasına Yapı Kredi Kültür Merkezinde bir sergi düzenlenmiş ve sergi kataloğu da *Albert Gabriel (1883-1972) Mimar, Arkeolog, Ressam, Gezgin* adıyla yayımlanmıştır. Ölümünün ardından dostu Taha Toros'un söylediği şu sözler Gabriel'in Türkiye'deki mücadelesinin özeti gibidir; "Gerçek bir Türk dostunu kaybettik. Onun eserleri, Türk anıtlarının birer tapusu gibi, dünya müzelerinin raflarını süslemektedir."

KAYNAKÇA:

- Semavi Eyice, "Prof. Albert Louis Gabriel 2.8.1883 - 23.12.1972", *Bellekten*, Temmuz 1973, sayı: 147, s. 321-363.
- Semavi Eyice, "Albert Louis Gabriel", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, c. 13. s. 275-278.
- Korkut E. Erdur, *Albert Gabriel (1883-1972) Mimar, Arkeolog, Ressam, Gezgin*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 440.
- Hülya Utkuluer, "Türkiye'de Kültür Varlıklarını Koruyanlar: Prof. Albert Gabriel" <https://arsizsanat.com/turkiyede-kultur-varliklarini-koruyanlar-prof-albert-gabriel/>
- <https://www.pop.culture.gouv.fr/recherche/list?auteur=%5B%22Gabriel%2C%20Albert%20%281883-1972%29%22%5D&mainSearch=%22konya%22>